

Salman
Rushdie

Dva roky,
osem mesiacov
a dvadsaťosem
nocí

Nový román kultového spisovateľa

SVETOVÁ PRÁŽKA

SVETOVÁ PRÓZA

Salman
Rushdie

Dva roky,
osem mesiacov
a dvadsaťosem nocí

Z angličtiny preložil
OTAKAR KOŘÍNEK

slovar

Copyright © Salman Rushdie 2015

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2016

Translation © Otakar Kořínek 2016

ISBN 978-80-556-2199-9

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Caroline

El sueño de la razón produce monstruos
Spánok rozumu plodí príšery

(*Los Caprichos*, č. 43, Francisco de Goya. Celý názov rytiny v Prade znie: „Fantázia oprostena od rozumu vytvára neuveriteľné príšery: v spojení s ním je matkou umení a pôvodkyňou jeho zázrakov.“)

Človek „neverí“ v rozprávky.
Na to, ako sa správať, neexistuje nijaká teológia,
nijaký súhrn dogiem, nijaký rituál, nijaká inštitúcia,
nijaké očakávanie.
Rozprávky hovoria o neočakávanosti
a premenlivosti sveta.
GEORGE SZIRTES

Namiesto toho, aby som sa prinútil písať knihu,
ktorú by som mal napísať, román, ktorý sa odo mňa
očakáva, vyčaril som knihu, ktorú by som ja sám rád
čítal, od neznámeho autora, z inej éry a z inej krajiny,
takú, akú náhodou objavíme na povale.
ITALO CALVINO

Videla blížiaci sa úsvit a taktne zmlkla.
Rozprávky Tisíc a jednej noci

Deti Ibn Rušda

Hoci sa o tom veľa popísalo, o skutočnej povahe džinov, tvorov stvorených z ohňa a dymu, je známe veľmi málo. Či sú dobrí, alebo zlí, diabolskí alebo dobrotiví, o týchto otázkach sa zápalisto diskutuje. Vo všeobecnosti sa akceptujú tieto ich vlastnosti: že sú vrtošiví, náladoví, roztopašní, že sa vedú veľmi rýchlo pohybovať, že menia veľkosť i tvar a plnia mnohé želania smrteľných mužov a žien, ak sa im zachce alebo ak tak musia urobiť pod nátlakom, a že ich vnímanie času sa radikálne líši od ľudského vnímania času. Netreba si ich zamieňať s anjelmi, hoci podaktoré z najstarších príbehov mylne uvádzajú, že najväčším z džinov bol sám diabol, padlý anjel Lucifer, syn rána. Dlhý čas bolo sporné aj to, kde prebývajú. V niektorých starodávnych príbehoch sa znevažujúco hovorí, že džinovia žijú medzi nami tu na zemi v takzvanom „dolnom svete“, v rozpadnutých budovách a v mnohých nezdravých prostrediach – na smetiskách, na cintorínoch, v latrínach, v stokách, a keď sa dá, na hnojiskách. Podľa týchto ohováračských príbehov urobíme dobre, keď sa po styku s džinmi dôkladne poumývame. Sú smradľaví a prenášajú choroby. Lenže najvýznamnejší vykladači už dávno tvrdili to, čo my dnes uznávame za pravdu: že džinovia žijú vo vlastnom svete, oddelenom od nášho závojom, a že ich horný svet, niekedy nazývaný Peristan alebo Čarodejná ríša, je nadmieru rozsiahly, hoci jeho povaha nám ostáva skrytá.

Povedať, že džin nie je človek, sa môže zdať ako samozrejmé konštatovanie, no ľudia majú prinajmenšom niektoré vlastnosti spoločné s ich fantazijnými náprotivkami. Na-

príklad vo veciach viery sa nájdú medzi džinmi prívrženci všetkých systémov viery na zemi, ale nájdú sa aj neveriaci džinovia, ktorým je pojem bohov a anjelov rovnako cudzí, ako sú sami džinovia cudzí ľudským bytostiam. A hoci mnohí džinovia sú amorálni, niektorí z týchto mocných tvorov rozlišujú medzi dobrom a zlom, medzi správnou a nesprávnou cestou.

Niektorí džinovia vedia lietať, ale iní sa plazia po zemi v podobe hadov alebo pobiehajú brechajúc a ceriac zuby v podobe obrovských psov. Na mori a občas aj vo vzduchu nadobúdajú vzhľad drakov. Podaktorí z nižších džinov si nevedia dlhšie udržať svoju podobu, keď sa pohybujú na zemi. Tieto beztvare tvory niekedy vkĺznu do ľudí cez uši, nos alebo oči, istý čas v nich prebývajú a opustia ich, keď sa im zunuju. Takto uchvátení ľudia, žiaľ, dlho neprežijú.

Džinovia ženského pohlavia, džiny alebo džiniry, sú ešte záhadnejšie, ešte rafinovanejšie a nepolapiteľnejšie. Sú to ženy-tiene stvorené z ohňa bez dymu. Existujú divé džiniry a džiniry lásky, no môže to byť aj tak, že tieto dva odlišné druhy džín sú v skutočnosti jedno a to isté – že ich divého ducha môže zmierniť láska alebo že v láskyplnom tvorovi môže zlé zaobchádzanie rozpútať divosť, aká je nad pochop smrteľníkov.

Toto je príbeh džiny, veľkej princeznej džinov, známej ako Princezná blesku v dôsledku toho, že vládla hromobitiu, džiny, ktorá kedysi dávno, v dvanástom storočí, ako by sme povedali my, milovala smrteľného muža, a príbeh jej mnohých potomkov a rovnako jej návratu do sveta po dlhej neprítomnosti, aby sa opäť zamilovala, prinajmenšom na chvíľu, a potom sa vydala do vojny. Je to aj rozprávanie o mnohých iných džinoch, mužských i ženských, ktorí lietali a plazili sa, o dobrých, zlých a ľahostajných k morálke. A o období krízy, o období, keď sa vykĺbil čas, ktoré voláme obdobím čudesností a ktoré trvalo dva roky, osem mesiacov a dvadsaťosem nocí, inými slovami, tisíc a jednu noc. Zais-

te, odvtedy sme prežili ďalších tisíc rokov, ale ono obdobie nás navždy zmenilo. Či už k lepšiemu, alebo k horšiemu, to nech povie naša budúcnosť.

Veľkého filozofa Ibn Rušda, predtým *kádiho*, čiže sudcu v Seville a naposledy osobného lekára kalifa Abú Júsufova Jakúba v jeho domovskom meste Córdoba, roku 1195 úradne poputuli a zneuctili pre jeho liberálne myšlienky, neprijateľné pre čoraz mocnejších berberských fanatikov, ktorí sa šírili ako mor po arabskom Španielsku a poslali ho do vnútorného exilu do neveľkej dediny Lucena za jeho rodným mestom, do dediny plnej židov, ktorí sa už nemohli vyhlasovať za židov, lebo predchádzajúca vládnuca dynastia Andalúsovcov, Almorávidovcov, ich prinútila konvertovať na islam. Ibn Rušd, filozof, ktorý už nemohol vykladať svoju filozofiu a jeho písomnosti zakázali a knihy spálili, sa medzi židmi, ktorí sa už nemohli vyhlasovať za židov, hneď cítil ako doma. Bol obľúbencom kalifa vtedajšej vládnucej dynastie Almohádovcov, lenže obľúbenci vypadávajú z obľuby a Abú Júsufova Jakúb dovolil fanatikom vyhnať tohto veľkého vykladáča Aristotela z mesta.

Filozof, ktorý už nemohol hovoriť o svojej filozofii, žil v úzkej, nedláždenej uličke v biednom dome s malými oknami a nedostatok svetla mu padol strašne zaťažko. V Lucene si založil lekársku prax a chýr bývalého lekára samého kalifa mu prinášal pacientov. Popritom vkladal svoje skromné imanie do obchodovania s koňmi a financoval výrobu veľkých kameninových nádob, *tinajas*, v ktorých židia, čo už neboli židmi, skladovali a predávali olivový olej a víno. Jedného dňa krátko po vypovedaní do exilu sa zjavila v jeho dverách dievčina stará azda šesťnásť liet, mierne sa usmievala, nezaklopala ani sa nijako inak nevtierala do jeho myšlienok, iba tam jednoducho stála a trpezlivo čakala, kým si uvedomí jej prítomnosť a pozve ju ďalej. Povedala mu, že nedávno osirela, že nemá nijaký príjem, ale nechce pracovať v nevestinci,

že sa volá Dunja, čo neznelo ako židovské meno, lebo svoje židovské meno mala zakázané vysloviť, a keďže bola negra- motná, nemohla ho ani napísať. Povedala mu, že toto meno jej poradil istý pocestný, že je z gréčtiny a znamená „svet“ a že ten nápad sa jej zapáčil. Ibn Rušd, prekladateľ Aristote- la, sa s ňou neškriepil, lebo vedel, že to znamená „svet“ v ta- kom počte jazykov, že netreba byť puntičkársky. „Prečo si sa pomenovala podľa sveta?“ spýtal sa jej a ona odvetila, hľa- diac mu rovno do očí: „Lebo zo mňa bude plynúť svet a tí, čo zo mňa budú plynúť, rozšíria sa po celom svete.“

Keďže Ibn Rušd bol muž oddaný vede a učnosti, nedo- vtípil sa, že ona je nadprirodzený tvor, džina z kmeňa dži- nov ženského pohlavia, džinira: veľká princezná toho kme- ňa, ktorá sa vydala na pozemské dobrodružstvo, fascinovaná smrteľnými mužmi vo všeobecnosti a múdrymi konkrétne. Vzal ju do svojho domca ako gazdinú a milenkú a za stíše- ných nocí mu šepkala do ucha svojej „pravé“ – to znamená ne- pravé – židovské meno a to bolo ich tajomstvo. Džina Dunja bola úžasne plodná, ako naznačovalo jej proroctvo. V priebe- hu dvoch rokov, ôsmich mesiacov a dvadsiatich ôsmich dní a nocí, ktoré nasledovali, tri razy oťarchavela a vždy poro- dila množstvo detí, zakaždým najmenej sedem, tak sa zdalo, a raz jedenásť a možno devätnásť, hoci záznamy sú hmlisté a nepresné. Všetky deti zdedili jej najvýraznejšiu črtu: ne- mali ušné lalôčky.

Keby bol Ibn Rušd zbehlý v tajomstvách okultizmu, bol by si uvedomil, že jeho deti sú potomkami nie ľudskej matky, no bol taký zaujatý sám sebou, že na to neprišiel. (Občas si hovoríme, že bolo šťastím preňho a pre celé naše dejiny, že Dunja ho milovala pre jeho oslnivú myseľ, lebo povahu mal azda priveľmi sebeckú, aby sama osebe vzbudila lásku.) Fi- lozof, ktorý nemohol filozofovať, sa obával, že deti po ňom zedia smutné dary, ktoré boli jeho pokladom i kliatbou. „Byť citlivý, jasnozrivý a výrečný,“ povedal, „znamená pri- veľmi prenikavo pociťovať, priveľmi jasne vidieť, priveľmi

slobodne hovoriť. Znamená to byť zraniteľný svetom, keď svet verí, že sám je nezraniteľný, chápať jeho premenlivosť, keď sám seba pokladá za nemenlivý, vycítiť, čo príde, prv než to vycítia ostatní, vedieť, že barbarská budúcnosť strháva brány prítomnosti, kým ostatní lpejú na dekadentnej, bezobsažnej minulosti. Ak budú mať naše deti šťastie, zdedia iba tvoje uši, no, žiaľ, keďže sú nepopierateľne moje, budú pravdepodobne priskoro priveľa rozmýšľať a priskoro priveľa počúvať vrátane vecí, o ktorých nie je dovolené rozmýšľať ani ich počúvať.“

„Rozpovedz mi dajaký príbeh,“ naliehala často Dunja v prvom období ich spolužitia. Ibn Rušd rýchlo spoznal, že napriek zdanlivej mladosti vie byť požadovačná a tvrdohlavá, v posteli aj mimo nej. Bol statný muž a ona ako vtáčik alebo lúčna kobyľka, ale občas mal pocit, že silnejšia z nich dvoch je ona. Bola radosťou jeho starého veku, ale vyžadovala od neho takú energiu, akú si iba s námahou udržiaval. Vo svojom veku neraz túžil v posteli len spať, no keď Dunja videla jeho pokusy zadriemať, brala to ako nepriateľské konanie. „Keď zostaneš celú noc hore a budeš sa milovať,“ vravela, „v skutočnosti si oddýchneš lepšie, ako keď tu budeš celé hodiny chrápať ako vôl. To je všeobecne známe.“ V jeho veku nebolo vždy ľahké dostať sa do požadovaného stavu na sexuálny akt, najmä počas nocí idúcich po sebe, no ona videla v jeho stareckých ťažkostiach so vzrušením dôkaz jeho nemilujúcej povahy. „Ak nájdeš príťažlivú ženu, nikdy to nie je problém,“ povedala mu. „Nezáleží na tom, koľko nocí za sebou. Ja, ja som stále nadržaná, môžem pokračovať večne, neviem, čo je to zastaviť sa.“

Istú úľavu mu prinášal objav, že jej telesnú vášeň môže uhasiť rozprávanie. „Rozpovedz mi dajaký príbeh,“ vravievala, skrútiac sa pod jeho ramenom tak, aby jej dlaňou spočíval na hlave, a on si pomyslel: Dobre, dnes večer to mám z krku. A kúsok po kúsok sa s ňou delil o príbeh svojej mysle. Slovmi, ktoré mnohí z jeho súčasníkov pokladali za šoku-

júce, ako „rozum“, „logika“ a „veda“, ale boli to tri piliere jeho rozmýšľania, myšlienok, ktoré viedli k tomu, že jeho knihy spálili. Dunja sa tých slov bála, no tento strach ju vzrušoval, a tak sa k nemu túlila tesnejšie a vravela: „Drž mi hlavu, keď ju naplňaš svojimi klamstvami.“

Hlboko v sebe niesol smutnú ranu, lebo utrpel porážku, prehral vo veľkom súboji svojho života s už nežijúcim Peržanom Gazzálím z Túsu, s protivníkom, ktorý bol mŕtvy už osemdesiatpäť rokov. Gazzáli napísal pred sto rokmi knihu s názvom *Rozpornosť filozofov*, v ktorej zaútočil na Grékov, ako bol Aristoteles či neoplatónovci a na ich prívržencov a na Ibn Rušdových predchodcov Ibn Sinu a al Fárábího. V istom období Gazzáli trpel krízou viery, ale vrátil sa a stal sa najväčším bičom filozofie v dejinách sveta. Filozofia, vysmieval sa, je neschopná dokázať existenciu boha a nevie dokázať ani len nemožnosť existencie dvoch bohov. Filozofia verí v nevyhnutnosť príčiny a následku, čo je obmedzovanie Božej moci, ktorá môže poľahky zasiahnuť, aby zmenila následky a zmarila príčiny, ak tak chce.

„Čo sa stane,“ spýtal sa Ibn Rušd Dunje, keď ich noc obalila tichom a mohli sa zhovárať o zakázaných veciach, „keď priložíš ku kľbku bavlny horiacu vetvičku?“

„Bavlna sa, pravdaže, chytí,“ odvetila.

„A prečo sa chytí?“

„Lebo tak to je,“ povedala, „oheň obľizne bavlnu a bavlna sa premení na oheň, tak to chodí.“

„Zákon prírody,“ povedal Ibn Rušd, „príčiny majú svoje následky,“ a jej hlava prikývla pod jeho hladkajúcou rukou.

„On nesúhlasil,“ pokračoval Ibn Rušd a ona vedela, že má na mysli svojho nepriateľa Gazzáliho, toho, ktorý ho porazil. „Povedal, že bavlna sa chytí, lebo tak dal boh, pretože v božom vesmíre je jediným zákonom to, čo chce boh.“

„Takže keby boh chcel, aby bavlna zahasila oheň, keby chcel, aby sa oheň premenil na bavlnu, mohol by tak urobiť?“

„Áno,“ prisvedčil Ibn Rušd. „Podľa Gazzálího knihy by to boh mohol urobiť.“

Na okamih sa zamyslela. „To je hlúpe,“ povedala napokon. Aj potme vycítila jeho rezignovaný úsmev, úsmev cynický aj bolestný, ktorý sa mu rozšíril po bradatej tvári. „On by povedal, že to je pravá viera,“ odvetil jej, „a že nesúhlasíš s ňou by bolo... rozporné.“

„Takže sa môže stať všetko, ak to Boh odobrí,“ povedala. „Nohy človeka sa už napríklad nemusia dotýkať zeme – môže začať chodiť po vzduchu.“

„Zázrak,“ povedal Ibn Rušd, „to je boh, meniaci pravidlá, podľa ktorých sa rozhodne hrať, a ak to my nechápeme, je to preto, lebo boh je v konečnom dôsledku nepostihnuteľný, inými slovami vymyká sa nášmu chápaniu.“

Opäť zmĺkla. „Predpokladajme, že predpokladám,“ povedala, „že boh nemusí existovať. Predpokladajme, že mi povieš, aby som predpokladala, že ‚rozum‘, ‚logika‘ a ‚veda‘ sú čary, v dôsledku ktorých je boh nepotrebný. Môže človek vôbec predpokladať, že by bolo možné také niečo predpokladať?“ Cítila, ako celý zmeravel. Teraz sa bojí *mojich* slov *on*, pomyslela si, a akýmsi zvláštnym spôsobom ju to potešilo. „Nie,“ odvetil až priveľmi ostro. „To by bol naozaj hlúpy predpoklad.“

Napísal vlastnú knihu, *Rozpornosť rozporného*, ktorou odpovedal Gazzálímu ponad sto rokov a tisíc míľ, ale napriek britkému názvu to vplyv mŕtveho Peržana nezmenšilo a napokon potupili jeho, Ibn Rušda, jeho knihu hodili do ohňa a ten spaľoval jej stránky, lebo boh v tej chvíli dal, že ohňu je dovolené tak robiť. V celej svojej spisbe sa pokúšal uviesť do súladu slová „rozum“, „logika“ a „veda“ so slovami „boh“, „viera“ a „Korán“, ale nepodarilo sa mu to, hoci nadmieru umne využil argument láskavosti, dokazujúc citátom z Koránu, že boh musí existovať, lebo je tu záhrada pozemských potešení, ktorou obdaril ľudstvo, *a vari nezosielame, nevytláčame dolu z mračien dážď, vodu, ktorá sa hojne leje, aby*